

Snežana Medić, Katarina Popović
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

KOMUNIKACIJA KOMISIJE EU „NIKADA NIJE KASNO ZA UČENJE” I OBRAZOVANJE ODRASLIH U SRBIJI

Apstrakt: U radu se analizira Komunikacija Evropske komisije „Nikada nije kasno za učenje”, koja sadrži pet ključnih preporuka za način na koji obrazovanje odraslih može da odgovori izazovima savremenih društava Evrope. Autori razmatraju primenljivost ovih preporuka (Ukloniti barijere za participaciju odraslih u obrazovanju, Osigurati kvalitet obrazovanja odraslih, Uspostaviti sistem prepoznavanja i vrednovanja ishoda procesa učenja, Ulagati u populaciju koja stari i imigrante, Razvijati indikatore i merila) na Srbiju i slične zemlje u procesu tranzicije, sa pitanjem da li ovakva dokumenta doprinose evropskim integracijama nacionalnih sistema obrazovanja odraslih ovih zemalja, ili ih, naprotiv, udaljavaju od Evrope svojim previsokim zahtevima. Za svaku preporuku analiziraju se teškoće u njenoj primeni, ali se daju i prednosti od ovakve razmene ideja i mogućnosti koje ona otvara za razvoj nacionalnih strategija obrazovanja odraslih.

Ključne reči: učenje i obrazovanje odraslih, doživotno učenje, evropske integracije, EU komunikacija

Relevantnost dokumenta komisije EU za Srbiju

Komunikacija komisije Evropske unije „Nikada nije kasno za učenje”, usvojena u Briselu u oktobru 2006. godine, doneta je na osnovu konsultacija u nizu zemalja EU i prevashodno se i odnosi na te zemlje. Postavlja se pitanje – kakva je relevantnost i primenljivost ovog dokumenta na Srbiju i ostale zemlje u okruženju, koje još nisu članice EU ili su to tek od skora?

Evropa svoj prosperitet vidi u spremnosti da na globalnom planu bude konkurentna zemljama sa nadmoćnim snagama ekonomija koje se ubrzano razvijaju ili su već zauzele liderske pozicije u raznim aspektima političkog i socijalnog života. Za potrebe svojih integracionih procesa, Evropa markira kritične tačke, izazove i teškoće, kao i moguće akceleratorne sopstvenog pros-

periteta. Problemi kojima u neposrednoj budućnosti predstoji rešavanje kako bi Evropa postala jedinstven i homogen političko-ekonomski prostor nameću potrebu da ideja doživotnog obrazovanja bude realna i ostvariva.

„Dokumenta” poput Komunikacije za zemlje na „rubu Evropske unije” otvaraju niz pitanja i dilema:

- Da li nas ovakva dokumenta približavaju ili udaljavaju?
- Da li su problemi koje imamo zajednički, isti, slični ili različiti?
- Da li su sredstva za njihovo rešenje zajednička, ista, slična ili različita?
- Da li razrešavajući svoje probleme na svoj način možemo da držimo „opšti kurs”?
- Šta mi očekujemo od Evrope, a šta ona od nas?

Već niz godina Srbija se nalazi u procesu reformi u svim sferama društva, pri čemu se obrazovanje vidi kao moćno sredstvo koje treba da doprine tim reformama, a naročito u domenu evropskih integracija. Obrazovanje i učenje odraslih mogu da predstavljaju važan faktor koji „vuče” ove različite procese, pri čemu dokument „Nikada nije kasno za učenje” opisuje načine na koje se to može uraditi, tj. kako se obrazovanje i učenje odraslih mogu najbolje staviti u funkciju razvojnih i integracijskih procesa u raznim sferama društva. Sa druge strane, i sama oblast obrazovanja i učenja odraslih predstavlja predmet reformi i procesa integracije, pre svega u smislu usklađivanja sa evropskim standardima u ovoj oblasti. Zato je neophodno imati uvid u evropska dokumenta koja daju viziju i ciljeve, sadrže smernice i vode definisanju zajedničkih standarda i normi.

Osnovne teškoće u prihvatanju i implementaciji ideja Komunikacije

Analiza relevantnih evropskih dokumenata i njihovih implikacija na nacionalne strategije razvoja obrazovanja odraslih može ponuditi veoma korisne podatke i inspirativna rešenja i time predstavljati dobru osnovu za dalje preduzimanje koraka na nacionalnom planu. Istovremeno, ovakva analiza susreće se sa nizom teorijskih i metodoloških problema i poteškoća, pre svega zbog razmimoilaženja u terminologiji, pristupu, politici, koncepciji i praksi obrazovanja i učenja odraslih između EU i zemalja koje nisu članice EU.

Komunikacija Evropske komisije ima različito značenje za različite evropske zemlje – u zavisnost od toga da li su članice EU, kandidati, ili tek teže tom statusu. To se ogleda najpre u tome što se već i osnovni pojmovi i koncepcije koje se koriste u dokumentu različito shvataju – npr. zapošljivost, mobilnost i socijalna inkluzija znače nešto drugo u zemljama Evropske unije i u Srbiji. Drugačiji je i pristup ovim problemima, kao i osnovna društvena matrica u kojoj se oni rešavaju:

- – U državama članicama EU osnovni naponi usmereni su ka reformi postojećih sistema obrazovanja, učenja i obuke, sa ciljem njihovog unapređenja i poboljšanja, kako je i definisano u dokumentu „Nika-da nije kasno za učenje.” U Srbiji ovakav dokument treba da pruži smernice kako da se sistem konstituiše i izgradi.
- – Države članice EU teže tome da pronađu novi odnos i ravnotežu između obrazovanja za ekonomski razvoj, zapošljivosti, kompetitivnosti i produktivnosti s jedne strane, i obrazovanja za lični razvoj, samoostvarenje i aktivno građanstvo, s druge strane. Komunikacija EU pruža dragocenu pomoć u pokušaju da se harmonično dosegnu oba ova cilja. Nasuprot tome, u Srbiji dominantno postoji prva orijentacija, ali čak i ona bez jasne svesti o realnoj ekonomskoj funkciji obrazovanja. Zbog snažnih ekonomskih problema, prednost ima utilitarno-kratkoročna orijentacija u obrazovanje. Humanističko-građanska orijentacija više služi kao „dekoracija” za dnevno-političke svrhe. Postizanje usklađenosti između ove dve orijentacije u Srbiji je deklarativno.
- – Učenje i obrazovanje odraslih se u državama članicama EU promovišu pretežno kao investicija, i to kao veoma isplativa investicija, što se izdašno potkrepljuje rezultatima istraživanja koja se sprovode u ovim državama. Po tim rezultatima, obrazovanje odraslih direktno doprinosi: većoj zapošljivosti, povećanoj produktivnosti, manjim socijalnim davanjima, odlaganju odlaska u penziju i smanjenju troškova zdravstvene zaštite. U Srbiji se na obrazovanje i učenje odraslih još uvek gleda kao na potrošnju, a pokušaji da se ono promoviše kao investicija, uz pozivanje na pomenute rezultate, ne daje odgovarajuće efekte, jer je politički i ekonomski okvir zemalja u tranziciji znatno drugačiji i odnos između obrazovanja odraslih i pomenutih benefita nije tako direktan i pravolinijski. Sem toga, privrede u tranziciji nemaju karakteristiku posmatranja i planiranja razvoja na duge staze, što ne pogoduje investiranju u obrazovanje.

Izazovi EU i obrazovanje odraslih

Komunikacija „Nikada nije kasno za učenje” definiše i niz izazova za obrazovanje odraslih u savremenom društvu. Osnovna dihotomija koja se u dokumentu formuliše može se prepoznati i u Srbiji: s jedne strane se govori o važnosti obrazovanja odraslih na deklarativnom i političkom nivou, a sa druge strane se ono ne definiše kao prioritet, ne finansira i ne podstiče dovoljno.

Brojni su izazovi sa kojima se savremena Evropa suočava. Među onima na koje obrazovanje i učenje odraslih mogu da pruže odgovor, Komunikacija je izdvojila tri osnovna: kompetitivnost, demografske promene i socijalnu inkluziju. Sa stanovišta primenljivosti Komunikacije na zemlje van EU, otvaraju se sledeća pitanja u vezi sa tim izazovima: da li se te zemlje suočavaju da istim izazovima, da li oni imaju isto značenje i težinu u tranzicionim zemljama i da li obrazovanje odraslih može da odgovori na ove izazove na isti način kao u zemljama EU?

1. Kompetitivnost. Dinamičan politički, ekonomski i socijalni razvoj napravio je od savremenog sveta permanentnu utakmicu na svim poljima. Tako se i podizanje kompetencija radne snage u zemljama EU dešava u globalnom kontekstu, u kome novi regioni u svetu predstavljaju ozbiljnog ekonomskog rivala za Evropu. Zato ovde glavni izazov predstavljaju sledeća pitanja: kako podići nivo i učinak zaposlenja uz očuvanje društvene kohezije i kako podići ključne kompetencije zaposlenih u EU putem inovativnih i kvalitetnih programa obrazovanja i obuke? Za Srbiju, međutim, samo shvatanje kompetitivnosti ostaje nedovoljno jasno: da li je reč o podizanju kompetencija i kompetitivnosti radne snage na još nesređenom unutrašnjem tržištu, ili je reč o kompetitivnosti u odnosu na zemlje iz regiona; kompetitivnosti u zajedničkom nastupu sa zemljama regiona na tržištima EU, ili se problem može posmatrati sasvim drugačije – kakve implikacije ima ovakvo shvatanje kompetitivnosti i obrazovanja u zemljama EU na samu Srbiju?
2. Demografske promene uz manjak radne snage sugerišu da se sveukupna populacija posmatra kao potencijalno radno aktivno stanovništvo. Nizak procenat ulaska mladih u radno aktivno stanovništvo i izraziti trendovi starenja populacije zahtevaju da se razviju raznovrsni programi obrazovanja kojima bi različite starosne grupe imale adekvatan pristup. Starenje je izazov koji je zajednički skoro svim zemljama Evrope, a slede ga i demografski trendovi u Srbiji. Među-

tim, visoka stopa nezaposlenosti, struktura i dinamika privrednog razvoja u Srbiji ne stvaraju potrebu za očuvanjem i unapređenjem radnih kapaciteta starijeg stanovništva. Razlike kulturnog i socijalnog konteksta starenja u EU i u Srbiji nose sa sobom i kvantitativno i kvalitativno različitu vrstu problema.

3. Problem imigracije ima potpuno različito značenje, moguća rešenja i ulogu obrazovanja odraslih u ovim procesima u različitim zemljama Evrope.
4. Socijalna marginalizacija u Srbiji ima drugačije uzroke i posledice od one u EU, kao i manju mogućnost da se interveniše obrazovanjem u cilju njenog prevazilaženja. Usled istorijsko-političkih okolnosti, siromaštvo, nezaposlenost, isključenost, ruralna izolacija, etnička marginalizacija i građanski pasivizam dobijaju specifičan, izraženiji oblik, obim i dubinu. Dodatno, način na koji zemlje članice EU rešavaju svoj problem socijalne inkluzije ponekad doprinosi upravo zaoštavanju ovog problema u Srbiji – npr. proterivanje ili planiran povratak velikog broja azilanata iz zemalja EU u Srbiju kroz proces readmisije, što predstavlja ogromno dodatno opterećenje za proces socijalne integracije u Srbiji.
5. Komunikacija dovodi u vezu identifikovane probleme i viđenja kako doživotno obrazovanje može i treba da učestvuje u njihovom rešavanju. Komunikacija je tako ideja vodilja i preporuka za članice EU o mogućem i potrebnom načinu definisanja problema i njihovom prevazilaženju.

Za pomenute izazove i probleme, Komunikacija je formulisala pet ključnih poruka, koje sadrže preporuke za njihovo rešavanje. Ona dakle jasno stavlja do znanja kuda Evropa ide i kakav je put kojim ide. Možemo li i kako da se tom putu pridružimo? Da li brzina kojom se dešavaju promene čini izmicanje nepremostivim, a jaz među različitim delovima Evrope sve dubljim? Šta su za nas prepreke, koliko su velike, šta su preporuke, koliko su prihvatljive i šta su naši interesi?

1. Uklanjanje barijera za participaciju

Komunikacija navodi niz barijera i prepreka različite prirode za još uvek nisku participaciju odraslih u učenju i obrazovanju – nedostatak legislative, informacija, provajdera i vremena, zatim situacione, dispozicione i materijalne prepreke. U dostizanju postavljenog cilja za 2010. godinu – 12,5% odraslih koji

participiraju u obrazovanju i učenju, postoje velike varijacije među zemljama, kako unutar, tako i van EU.

U Srbiji ne postoji ozbiljno bavljenje problematikom participacije odraslih u učenju i obrazovanju, niti sistematsko promišljanje mogućnosti za otklanjanje evidentnog mnoštva barijera. Za ovo postoji niz razloga:

- Fokus pažnje i interesovanja prosvetnih vlasti u Srbiji nije na problemima nisko obrazovanog i nisko kvalifikovanog stanovništva koje se suočava sa značajnim barijerama za participaciju, već se više bavi problemima podrške i razvoja kvalifikovanih i visoko obrazovanih.
- Napuštanje koncepta obrazovanja kao lične i društvene vrednosti, iz vremena socijalizma, kao i proces ekonomske tranzicije, doveli su do „puštanja” obrazovanja na tržište i njegovog tretiranja kao robe, čije je „pribavljanje” u domenu ličnih preferencija i ekonomskih moći. Pri tome se ne prepoznaje uloga države u podršci deprivilegovanim grupama za uključivanje u obrazovne aktivnosti.
- Država i prosvetne vlasti nisu suštinski zainteresovane da povećaju stepen participacije odraslih ni u onim domenima obrazovanja za koje su Ustavom odgovorni (osnovno obrazovanje).
- Deo odgovornosti za probleme obrazovanja odraslih prosvetne vlasti delegiraju ekonomskim vlastima, jer značajne delove obrazovanja više tretiraju kao ekonomsku nego kao prosvetnu kategoriju.
- Finansijske barijere za participaciju mnogo su ozbiljnije nego u zemljama članicama EU, kako na državnom i lokalnom, tako i na individualnom nivou.
- Doživotno obrazovanje se ne prepoznaje kao vrednost i sredstvo lične i društvene promocije. Uz to, filozofija doživotnog obrazovanja nije široko prihvaćena – ne postoji tradicija i navika učenja u odraslom dobu.

Iako prva poruka Komunikacije izričito govori o odgovornosti prosvetnih vlasti za najniže obrazovane i kvalifikovane i o sistematskoj brizi države za povećanje njihovog učešća u obrazovanju, Srbija je dosta daleko od toga. Prvi korak u rešavanju problema vezanih za nisku participaciju odraslih u učenju jeste prepoznavanje postojanja i razmera ovog problema. Indikator ozbiljnosti situacije je činjenica da se u Srbiji ne prikupljaju podaci o participaciji odraslih na sistematski način i ne postoji svest o značaju problema barijera za participaciju.

2. Osigurati kvalitet obrazovanja odraslih

Osiguranje kvaliteta obrazovanja i učenja odraslih u dokumentu EU se tretira kao izuzetno važno pitanje, koje ima implikacije na mnoga ostala. Govori se o kvalitetu u nekoliko oblasti: kvalitet nastavnika (s posebnim naglaskom na obuku i stručno usavršavanje kadra koji radi u ovoj oblasti), provajdera (pitanja standarda, akreditacije i sl.) i nastavnih metoda i materijala za učenje, kao i kvalitet obrazovnih usluga za odrasle.

Zahtevi formulisani u ovoj poruci Komunikacije za Srbiju predstavljaju posebno težak izazov. Oni su teže ostvarivi od drugih zahteva, jer kvalitet nije aspekt koji može biti posmatran i postignut zasebno, samo npr. u obrazovanju odraslih, već se, naprotiv, tiče svih oblasti i nivoa obrazovanja, jer je „utkan” u sve njih. Kvalitet obrazovanja i učenja teško se može podići izolovano u jednoj oblasti, već pre putem podizanja kvaliteta u svim stubovima obrazovanja (škola, univerzitet, sistem stručnog obrazovanja, obrazovanje odraslih...), tj. putem sveobuhvatnih reformi. Moguće je raditi na unapređivanju pojedinih aspekata učenja odraslih (npr. kvalitet metoda), ali za postizanje značajnih, održivih poboljšanja nužno je podići kvalitet celog obrazovnog sistema.

Kvalitet učenja i obrazovanja odraslih u Srbiji pruža mnogo razloga za zabrinutost, između ostalog i zbog toga što opšti društveni milje i obrazovni okvir ne pružaju optimalan fon za sistemsko i sistematsko bavljenje pitanjima kvaliteta.

3. Prepoznavanje i vrednovanje ishoda procesa učenja

Ova poruka Komisije EU bavi se pretežno prepoznavanjem vrednosti i validacijom neformalnog i informalnog učenja, dajući im posebnu važnost u strategiji doživotnog učenja. Evropska unija je proteklih godina usvojila niz dokumenata i preporuka koje se tiču ovog problema, a ceo niz zemalja članica je u praksi razvio efikasne sisteme validacije prethodno stečenih znanja. I ova Komunikacija se bavi osnovnim principima na kojima proces procene neformalnog i informalnog učenja treba da bude zasnovan u sledećih pet godina, upućujući na njegovu neophodnu povezanost sa Evropskim (i nacionalnim) okvirom kvalifikacija.

Kao takva, ova preporuka i za Srbiju ima vrednost, ali postoji i niz razlika koje otežavaju implementaciju preporuka Komisije na način koji je moguć u zemljama članicama:

- Pitanje kvaliteta u velikoj meri utiče na pitanja prepoznavanja i procenjivanja prethodnog učenja. S obzirom na to da je u Srbiji kvalitet procesa i metoda validacije, kao i institucija koje ga sprovode, niži od onog u zemljama članicama, ovi bazični problemi moraju biti rešeni pre nego što se pristupi vrednovanju ishoda u neformalnom i informalnom učenju odraslih.
- Poseban problem predstavlja dominantan pristup, tj. odnos prema neformalnom učenju i obrazovanju: što su sličniji formalnom sistemu, tretiraju se kao bolji, jer se strukturisanost formalnog sistema uzima kao garancija kvaliteta, i samim tim kao uzor ostalim oblicima obrazovanja. Još je veoma izraženo odsustvo svesti o tome da validacija ishoda učenja ne treba da nalikuje onoj u školskom sistemu, već da bude predmet dijaloga socijalnih partnera. Ova potrebna karakteristika se u Srbiji implicitno tretira kao slabost, a ne kao nužnost.
- Socijalno partnerstvo, koje se preporučuje kao društveni okvir za vrednovanje ishoda učenja, u Srbiji je još uvek veoma slabo razvijeno.
- Sama orijentacija na ishode učenja u Srbiji još uvek nailazi na snažne otpore, jer postoji jak tradicionalni pristup učenju, zasnovanom na predmetima i orijentisanom ka ciljevima. Vrednovanje u formalnom sistemu obrazovanja zasnovano je na ciljevima, a prelazak na pristup orijentisan ka ishodima biće veoma dug proces.

4. Ulaganje u populaciju koja stari i imigrante

Kao jednoj od „najstarijih” zemalja Evrope, Srbiji je naročito bliska poruka Komunikacije koja se bavi starijim stanovništvom. Ipak, u izradi konkretnih strategija za rešavanje niza problema vezanih za ovu ciljnu grupu, uključujući obrazovanje, Srbija se suočava sa potpuno drugačijom vrstom problema od onih koje imaju zemlje članice EU:

- Sam društveni i ekonomski položaj starijih ljudi značajno je drugačiji, i to determiniše i ostala pojedinačna pitanja. Dok se u zemljama EU postavlja pitanje „aktivnog starenja”, u Srbiji se ono više može definisati kao „aktivno preživljavanje”. Ova grupa spada u najsiromašnije i socijalno najugroženije.
- Ekonomski porivi i socijalne reperkusije procesa penzionisanja potpuno su drugačiji. Dok u EU postoji težnja da se stariji radnici što

duže „održe” zapošljivim i radno aktivnim, u Srbiji postoji izražena tendencija ranog penzionisanja i pokušaja kompanija da se otresu radnika, čak i nešto mlađih, jer im oni predstavljaju balast u procesu privatizacije i restrukturisanja (uzroci ovome su najčešće višak radne snage i prelaz na nove tehnologije, gde su mladi radije viđeni za prekvalifikacije).

- Za zemlje EU otvoreno pitanje predstavlja obrazovna ponuda za starije i mogućnost pristupa koju oni imaju raznim domenima učenja i obrazovanja. U Srbiji postoji problem ponude i pristupa obrazovanju čak i za decu i omladinu, tako da je veoma teško razmatrati pitanje povećanih mogućnosti obrazovanja za stare, jer su one zaista minimalne (univerziteti su nedostupni čak i za odrasle).

Druga ciljna grupa kojom se Komunikacija bavi su imigranti. Ovo je i jedina poruka koja se bavi zemljama van kruga članica EU, jer postavlja pitanje kvaliteta obrazovanja u zemljama iz kojih migranti dolaze, putem vrednovanja i sertifikacije njihovih znanja i kompetencija koje donose na tržište rada. Za zemlje van EU postavlja se pitanje za koju društvenu i ekonomsku stvarnost se ljudi pripremaju putem obrazovanja i obuke – za tržišta EU ili za unutrašnje tržište, za migracije ili za domaću ekonomiju? Ovo može imati snažne implikacije na ceo proces obrazovanja – i opšteg i stručnog.

S druge strane, zemlje van EU imaju problem migracija, ali druge vrste – npr. izbeglice, raseljena lica, migracije iz ruralnih u urbana područja, iz nerazvijenih u razvijene regione itd. Problemi vezani za njihovo obrazovanje, integraciju i vrednovanje prethodnog učenja potpuno su drugačiji od onih koje imaju zemlje EU.

Zbog toga ova poruka, čitana u zemljama van EU, ima dvostruki, ili čak šizofren karakter: ona s jedne strane može biti shvaćena kao smernica kako rešavati ovu vrstu problema u sopstvenoj zemlji, ali sa druge strane kao implicitan zahtev EU o koracima koje je neophodno da učine zemlje van EU da bi postale deo zajedničkih napora u integracijskim procesima.

5. Indikatori i merila

Pitanje prikupljanja relevantnih i uporedivih podataka o učenju i obrazovanju odraslih definisano je kao polazna osnova za unapređenje bilo kog pojedinačnog aspekta obrazovanja i neophodna aktivnost – kako u Evropi, tako i u svetu. Ceo niz međunarodnih studija i analiza to potvrđuje (npr. IALS i PIA-

AC) i EU nastavlja intenzivno da radi na definisanju pokazatelja, prikupljanju statističkih i ostalih podataka, kao i na praćenju trendova i predviđanju.

Za Srbiju su preporuke o zajedničkim indikatorima i uporedivim podacima prihvatljive jer joj pružaju mogućnost da ostvari uvid u sopstveno stanje i preciznije definiše svoje potrebe u ovoj oblasti, ali i da stvori čvršću osnovu za planiranje budućeg razvoja – strategija, koraka i akcija. Pritom je ove preporuke moguće implementirati bez izrazito velikih finansijskih ulaganja. S druge strane, postoji niz prepreka i teškoća za njihovo usvajanje i primenu:

- Ova vrsta podataka o obrazovanju i učenju u Srbiji se još uvek ne prikuplja sistematski.
- Ne postoji dovoljno sistemskih nacionalnih ili međunarodnih istraživanja ove vrste u Srbiji.
- Implementacija evropskih standarda i indikatora u bilo kojoj oblasti, pa i obrazovanju, tesno je povezana sa procesima evropske integracije Srbije i samim tim se nalazi pod značajnim uticajem niza političkih faktora.

Ipak, relativno laka ostvarljivost preporuka koje se odnose na zajedničke pokazatelje i merila, kao i njihova važnost za preuzimanje daljih koraka u reformi i unapređenju obrazovanja i učenja, ukazuju na mogućnost da se ova poruka Komunikacije lakše usvoji i primeni od ostalih. Naravno, upotreba dobijenih podataka dalje će ipak zavisiti od raznovrsnih aspekata i problema koji su razmatrani u analizi prethodnih poruka Komunikacije.

Završna pitanja i preporuke

Ključna dilema koja se postavlja za Srbiju (i zemlje sličnog statusa i stepena razvoja) uključuje niz pitanja i diskrepance koje su pomenute kod pojedinih poruka Komunikacije, a može biti kratko formulisana kao pitanje: Može li dokument kao što je Komunikacija EU „Nikad nije kasno za učenje” da pomogne u približavanju evropskim standardima i integrisanju u evropski prostor doživotnog učenja, ili naprotiv – ima efekat udaljavanja zbog neprimenljivosti zahteva i preporuka definisanih u njemu? Ovaj dokument polazi od problema koji postoje u zemljama članicama EU. Da li je on, dakle, validan za zemlje koje to nisu?

I pored svih pokazanih razlika u mogućnosti primene preporuka Komunikacije u zemljama EU i zemalja koje to nisu, ovakva dokumenta mogu imati značajnu ulogu i upotrebljivost za ove zemlje. To, naravno, ne znači da se pro-

cesi integracije mogu ubrzati usvajanjem gotovih standarda i „naučenih lekcija” iz zemalja članica EU, uz preskakanje nekih koraka i faza u sprovođenju reformi obrazovanja u zemljama u tranziciji. Komunikacija, kao ni ostali slični dokumenti, ne predstavlja set gotovih recepata i rešenja. Svoju upotrebljivost i primenljivost u zemljama van EU ona zasniva na tome što nudi zajednički osnov i formuliše zajedničke ciljeve i ideje za neke od savremenih problema Evrope. Zemljama koje ulaze u procese integracije pokazuju se tendencije razvoja i neka buduća kretanja, kao i mogući načini njihovog rešavanja. Evropa „sutra” i njena vizija budućnosti – nešto je što dele sve zemlje Evrope i što im je zajedničko, mnogo više nego što su im zajednički i slični problemi i izazovi današnjice!

Ovakvim dokumentima nude se relativno jasni pokazatelji za merenje napredovanja u pojedinim oblastima obrazovanja, pri čemu se evropski problemi i izazovi koji su opisani u Komunikaciji mogu uzeti upravo kao jedna od ključnih referentnih tačaka i merila.

Da bi evropska dokumenta imala još veći opseg primenljivosti u svim zemljama Evrope, i time doprinela njenom bržem definisanju kao zajedničkog prostora doživotnog obrazovanja, neophodno je da akcioni planovi, mere i koraci koji se kreiraju na osnovu njih budu što više prilagođeni konkretnim zemljama i regionima, bilo da su oni u EU ili ne.

Reference

- *Adult Education Trends and Issues in Europe* (2006), EAEA, Brussels
- Commission of the European Communities: *Communication from the Commission. Adult learning: It is never too late to learn* (2006), Brussels. 2006 http://ec.europa.eu/education/policies/lll/adultcom_en.html
- *EU Commission report on Lisbon Strategy*, <http://www.eaea.org/news.php?k=14613&aid=14613>
- *Education and Training 2010, diverse systems, shared goals. The education and Training contribution to the Lisbon strategy*, http://ec.europa.eu/education/policies/2010/et_2010_en.html
- *European benchmarks in education and training*, <http://europa.eu/scadplus/leg/en/cha/c11064.htm>
- Leyhe, J. (Hrsg.) (2005), *EUropas Zukunft – Unsere Aufgabe. Aktionen – Standpunkte – Materialien*, IIZ/DVV, Bonn

- Medić, S. (2007), *Obrazovanje odraslih u sistemu obrazovanja i vaspitanja – evropske dimenzije reforme*, u: Evropske dimenzije reforme sistema obrazovanja i vaspitanja, Univerzitet u Novom Sadu – Filozofski fakultet, Novi Sad
- Medic, S., Popovic, K. (2003), *Adult education in Serbia – challenges of reform*, in: Medel-Annonuevo, C.: Lifelong Learning Discourses in Europe, UNESCO, IIZ/DVV, Hamburg

Snezana Medić, Katarina Popović
Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Belgrade

COMMUNICATION FROM THE COMMISSION “IT IS NEVER TOO LATE TO LEARN” AND THE ADULT EDUCATION IN SERBIA

Summary: *The paper analyses the Communication from the European Commission: “It is never too late to learn” which contains five key recommendations on the ways adult education can respond to the challenges of modern European communities. The authors consider the applicability of these recommendations (Lifting the barriers to adult participation in education; Ensuring the quality of adult learning; Recognition and validation of learning outcomes; Investing in the ageing population and migrants, Developing indicators and benchmarks) in Serbia and similar transition countries asking questions on whether these documents can contribute to European integration of national adult education systems, or do they, on the contrary, make the Europe even more distant by imposing too high standards. Each recommendation is analyzed with respect to the difficulties in its application, but the advantages deriving from such exchange of ideas and the opportunities it opens in developing adult education national strategies are also presented.*

Key words: *adult learning and education, lifelong learning, European integration, EU Communication*